

C A P. II.

Morbi nigri aetiologiam exhibens.

Rerum tractandarum series, et ordo orationis ad causas, atram bilem procurantes, ducit; facili quidem opera eas adducere potuissem, si consilii fuisset, scriptores exscribere et alterius uti studio. Quod ut evitarem, hanc de causis tractationem ita institui, ut recentioris pariter atque antiquae aetiologiae haberem rationem, neque hoc mihi sufficiebat; sed cum intelligerem, atrae bilis aetiologiam omnes fere complecti causas morbificas, neque eas omnes, ob nimis angustos opusculi mei fines, a me rite tractatum iri praeviderem: mecum constitui, universales ponere aetiologiae notiones, bene simul intelligens, quam aptae sint tales ad cognitionem rerum, in experientia positarum, et augendam et firmandam. Est praeterea una atrae bilis forma, a recentioribus fere ommissa aut neglecta, quae fortasse nihil fuit, nisi febris biliosa, cum eximia bilis corruptela coniuncta, quam, quemadmodum in nosologia haud omittendam putavi, neque in morbi aetiologia omisi.

Haec sunt, quae, antequam ad causas ipsas progrederer, praemittenda putavi.

Divido itaque causas

I. in eas, quae ex antiquorum sententia humores adurere solent, hoc est, quae dissipatis humorum mobilioribus, efficiunt, ut uniantur immobiliora.

II. in eas deinde causas, quarum rationem haemorrhoidum et mensium obstructio et retentio continet.

III. in eas tandem, quae nervosum systema praecipue aggrediuntur, et quae per irritamenta varia, spasmos et convulsiones humores ita immutare possunt, ut varias acrimoniarum formas subeant.

IV. in eas denique, quae digestionis praecipue organa laedunt et afficiunt. —

Plus simplici vice dixi, adustionem humorum nihil aliud esse, nisi humorum coagulationem, ubi calore leves partes in humoribus dissipantur, et crassa uniantur; ita enim explicasse videtur *Gaubius* hanc atrae bilis causam vid. *Anfangsgründe der Pathologie*, §. 303. Fuit vero haec ipsa adustio praecipua atrae bilis causa; ubicunque enim antiqui atrae bilis iniiciunt mentionem, humores accusare solent superaffatos, adustos et in cinerem conversos; ita enim *Galenus* (*Lib. III. aph. 22.*) affirmat, autumnam atram bilem tunc praecipue proferre solere, si
prae-

praecesserit aestas, quae humores iamiam *aduffit*, et Paullus IV. I. elephantiasin ex sanguine aut bile, utrisque *superaffatis*, deduxit. Aduffio igitur praecipua fuit atrae bilis causa, et humorum coagulatio, ab aduffione prolata, efficit atrae bilis notionem. Satis quidem haec omnia notant, inter infarctus recentiorum et atram bilem antiquorum nullum intercedere discrimen, utrumque morbum eandem supponere humorum constitutionem et naturam, eandemque causam.

Si vero causa proxima in morbis quodcumque est, quod ex antecedentibus simul sumtis efficitur; aduffio antiquis fuit causa atrae bilis proxima, ex multis aliis producta, et remotis et antecedentibus et occasionalibus, quas omnes, quemadmodum genus species suas, aduffio sub se comprehendit.

Ante omnia autem autumnus hic nominandus est, praecipue, si aestas calida praecessit, quae humores iamiam antea aduffit, *Aristoteles I. Probl. XIX. Galenus Libr. III. aph. 22.* Nam si aestate calida transpiratio ita aucta fuit, ut humores praeter naturam partibus suis levioribus privati essent: facile exinde fieri potest praeter naturalis humorum inspissatio, quae quidem eo magis augetur, si autumnus accessit frigidus, siccus, nec pluviosus. *Hipp. de aere loc. et aq. III. p. 288. pr. ed. Foes.* Vasa enim calore adaucto

debilia et laxa reddita, frigus cito constringit, humores inspissatos, et iamiam adustos, ad intestina propellit, et fit plethora abdominalis: materia autem transpirationis, in corpore retenta, et sanguinis adusti versus abdomen congestio, succos entericos et bilem praecipue depravare solent, magnum enim abdomini et nervis abdominalibus inducunt stimulum, qui diu esse nequit, quin variae acrimoniarum formae producantur, et hinc frequens morborum crassorum et februm intestinalium intelligitur causa. Ita *Sanctorius aph. 469.* aerem, vasa cutanea claudentem, egregie cum tristitia comparat, quae intrinsecus idem efficit, quod aer extrinsecus retinet enim crassitudinem perspirabilium, et ita ventus autumnalis antiquis noxius visus est, ut apud poetas *plumbeus* plerumque nominaretur auster. Horat. Sat. II. 6. 18. At transpiratio oppressa non unica fuit causa, cur antiqui hunc morbum autumnis praecipue adscriberent; aliam enim adducit causam, in autumnis positam, *Hipp. de nat. hom. S. III. p. 227. ed. Foëf* sanguinis nempe penuriam, quam autumnis tempestate se praecipue observasse credit. Sanguis autem si peccat inopia, omni corpori languorem inducit; sanguine enim sano abundans, alacris est, ad quaevis paratus subeunda, quidquid agit, cito et cum nervorum intensitate perficit, et actionum alacritas haud exiguum esse potest signum de functionum

tionum internarum intensitate; haec autem omnia contra fiunt, ubi corpus sanguine caret, circulus praecipue sanguinis aegre, et cum molestia quadam perficitur, hinc facilis stasis, et vasorum obstructio, et si humorum motus praecavet, ne exoriatur acrimonia in iis: variae acrimoniarum formae ex hoc ipso motu ita aegro et difficili intelliguntur.

Sed quaeri potest, cur Hippocrates hanc sanguinis penuriam, praecipue in autumnno posuerit. Aestate materia caloris expansus sanguis plethoram mentitur, quae autumnno cessat cessante calore; congestio praeterea si fit: necesse est, ut partes ceterae sanguine priventur, et fiat necesse est in istis partibus sanguinis penuria; et ita explicandus mihi visus est Hippocratis locus laudatus; recte quidem observasse videtur Hippocrates, quod in sanguinis penuria atrae bilis causam posuerit, at nollem huius ipsius penuriae causam in autumnno quaerere.

Si vero aeris subita mutatio, quae plerumque autumnno fit, idem extrinsecus efficit, quod tristitia intrinsecus: facile intelligi posse credo, animi pathemata ad causas, adustionem in humoribus efficientes, pariter posse referri; et si *Aristoteles probl. S. XXX. T. II. ed. Genev. p. 1013* varios animi affectus ex varia deduxit atra bile: nobis atram bilem ex animi affectibus derivasse sufficiat. Sunt autem aliae animi affectiones,
 quae

quae, antequam morboſi quid producant, tranſpirationem opprimunt, huc vero ante omnia metum et triſtitiā referendam cenſeo, quae ſpasmō quodam cutaneo vaſa ita conſtringit, ut humores verſus viſcera compellantur; hoc vero non fieri poteſt, quin materia per pulmones pariter, ac per vaſa cutanea eiicienda, et carbonum principium dicta, retineatur, et craſſitudo perſpirabilium gignatur, talis autem exacte eſt antiquorum aduſtio. Frigent praeterea illi, qui metu aut triſtitiā afficiantur; ſanguini enim languor ineſt, et ob vaſa cutanea, ſpasmō conſtricta, partes iſtae ſanguinis calore ſoveri nequeunt, et eadem eſt ratio obſtructionis in viſcerum vaſis, quam intelleximus ortam ex ſanguinis penuria. Vt vero aduſtio ex tali cauſa fieri poſſit, antiqui contendunt, eam diu adēſſe debere, quippe quae ſenſim agit, et ſenſim humoribus atram bilem inducit, vid. Hipp. VI. aph. XXIII. Sunt autem alia animi pathemata, quae vaſa cito magis, quam ſenſim conſtringunt, et ſolida cito in ſpaſticos agitant motus, talis enim eſt terror, ira, laetitia immodica. Quidquid vero ſanguinem in maiorem agitat circulum, antiqui ad aduſtionem referebant, cumque omnes animi affectus, ſine aucto humorum circulo, fieri non poſſint: intelligitur, omnia animi pathemata ad cauſas, aduſtionem efficiētes, ab antiquis fuiſſe relata. Sed haec ſufficiant
ad

ad alteram adustionis causam intelligendam, neque enim muneris, neque consilii fuit, rem, satis iamiam notam, iterato studio tractare.

Aliam adustionis causam omnia complectuntur medicamenta, quae insigni utuntur vi ad vasa constringenda, et humores in iis coagulandos. Eximia quidem est medicamentorum adstringentium et roborantium utilitas in morbis, dummodo in iis tantummodo adhibeantur, ubi necesse est, ut naturae aliquid addatur. At iusto frequentior horum medicamentorum usus non potest fieri, nisi ingentem natura capiat noxam; non enim quaevis debilitas requirit naturae adiumentum; alia certe est debilitas, quae fit ex impedimento, vi vitali obiecto, et alia intelligitur, ubi causa in imminuta partium solidarum vi, et elasticitate posita esse videtur; et certe male curabit debilitates medicus, qui causarum, unde ortae sint, non habeat rationem. Crebrior corticis peruviani et ferri usus fecit, ut de his praecipue medicamentis hic sermo esset. Magnum certe utrumque est medicamentum, at si male et inepte adhibetur, nullum est, quod tantam morborum catervam post se trahere soleat, nisi ipse cortex et ferrum. Male in febre intermittente corticem habuit magnus Sydenhamius, neque iniuria, communis enim omnium medicamentorum, insigni contra quosdam morbos virtute praeditorum, fortuna

C 5

fuit,

fuit, ut a medicis iusto largius et empiricorum more exhiberentur, quasi ineffet aliquid specifici, et ad omnes morborum vicissitudines apti, hinc certe tantus corticis peruviani exstitit abusus, quantus unquam fieri posse videtur. Summum in febribus intermittentibus medicamentum apud nos adhuc est cortex peruvianus, in hoc autem multi medici peccare videntur, crebrior enim mihi id observandi fuit occasio, ut a resolventium usu iusto maturius abstineant; per diem enim resolvunt, et per menses corticem exhibere solent: hinc febriles motus, ad materiam solvendam ita salutares, opprimuntur, haud quaquam vero eorum causa tollitur, materia intacta manet, spasmi exoriuntur, qui materiam magis incarcerare solent; hinc tot infarctuum genera, hinc tot acrimoniarum species, et morbi chronici.

Ad medicamenta, quae humores adurere possunt, peculiari iure opium pertinet, nocent enim omnia, quae intempestive et praeter rationem exhibentur. Opium autem partes contra stimulos morbosos insensiles reddit, sopitque vim vividam, hinc eadem producuntur vitia, quae a corticis peruviani abusu procreata animadvertimus. Notum praeterea est, nisi vis vitalis in humores agat, eosque in animale[m] convertat naturam, omnes cito putrescere, et variam acrimoniarum formam subire, quod quem-

quemadmodum in humoribus fit, extra circulationis viam positus, idem certe fiat necesse est, post crebriorem opii usum, quod sensum obtundit, irritabilitatem pessumdat, stases humorum efficit eosque insanabiles reddit, inde putredo, inde acrimonia, inde adustio antiquorum.

Neque exigui momenti in ipsa adustione proferenda abusus est potus spirituosus, immodica venus, et febres inflammatoriae. Omnes enim corpus exsuccum reddunt, dissipant partes volatiles in humoribus, coagulantque crassas. *Ill. Weickard Medicinische Schriften, 1. St. p. 76.* puellam vidit novem annos natam, quae ex potu spiritus vini menses est passa; quidquid autem humores in tantum agitat circulum, ut fiat haemorrhagia, hoc ad adustionem efficiendam praecipue aptum esse videtur. De immodica autem venere ipse contendit *Hipp. de interm. aff. c. 47. et Galen. de sanit. tuend VI, 14.* eam corpus exaestuare et humores plus aequo exsiccare, et adurere. Ita *Galenus de atra bile C. 6.* atram bilem meminit ex febrili motu, omnes enim febres, calorque febrilis haud esse potest, nisi humores simul adurantur. Licet praeterea ex communi medicorum sententia motuum febrilium ea sit ratio, ut in causam agant morbosam, facile tamen intelligitur, hunc a stimulo morbofo excitatum motum saepe esse spasticum,

cum, qui vasa constringere praeternaturaliter solet, stases humorum efficit, acrimoniam gignit, et atram bilem ex motu febrili producit. *Galen. de loc. affect. Lib. III. 10.*

Multae aliae restant causae, quas adustio sub se comprehendit tanquam species, sed hae, quae iam tractatae sunt, sufficere mihi visae sunt, ut pateret, quid intellexerint veteres sub adustione, causa atrae bilis ita solemni.

Venio iam ad alteram atrae bilis causam, ita pariter solemnem et antiquis propriam, ut in hac et adustione omnes fere contineantur causae, atram bilem gignentem; est autem fluxus haemorrhoidalis et menstruus, de quo hic sermo erit. Dixi, hanc causam antiquis fuisse propriam, licet recentiores eam haud omiserint. Fuit enim veteribus longe alia de utroque fluxu sententia, quam quae apud nos est. Per haemorrhoides et menses magno cum sanitatis emolumento succus ille melancholicus expellitur, qui, praeter adustionem, quam facile pati potest, etiam non sine sanitatis detrimento in corpore accumulatur, et abundantia sua sanitati diversimode nocere et abesse potest, quod ne fiat, crebrius cavet haemorrhoidum et mensium, ex antiquorum sententia, fluxus vid. *Aretaeus l. diut. 5. Galen. VI. aph. 47. Actuarius de method. medendi I. 20.* — Si unquam sententia ex antiquis

quis defunta et ad medicinam recentiorum translata noxia fuit, certe haec fuit de salutari succi melancholici per haemorrhoides et mensis excretionem. Hinc enim orta est inepta illa fluxus haemorrhoidalis cum menstruo fluxu comparatio, hinc perversa illa opinio de fluxu haemorrhoidali, tanquam sanitatis praesidio. Magno vero sanitatis humanae emolumento fluxus haemorrhoidum a nostris medicis sua privatus est auctoritate; morbus enim est, et salutaris vocatur, si periculosiorem et graviorem et praecavet et avertit morbum. At non male utrumque fluxum ad atrae bilis causas retulerunt antiqui; inest enim utriusque retentioni sufficiens causa ad atram bilem producendam et augendam; nam fluxus, praecipue menstrui, retentio supponit causam, quae hanc ipsam obstructionem et retentionem efficit, quaeque mihi praecipue apta esse videtur, quaecunque demum sit, ut atra bilis gignatur, neque ea de causa persuasum habere possum, sanguinem, in menstruationis abstractione retentum, praecipuam in se continere atrae bilis causam, sed quantum ego video, primaria atrae bilis causa, quae plerumque a mensium obstructione et sanguine retento deducitur, ex ipsa causa, menstruationem impediens, derivanda esse videtur, ita tamen ut sanguis retentus accedat tanquam causa morbi secundaria aut occasionalis.

Si vero in abdomine facta est plethora: natura per vasa haemorrhoidalia venaesectionem localem instituere solet, egregium saepe plethorae et gravedinis inde ortae levamen; at hic ipse fluxus haemorrhoidalis licet afferat non exiguum aegroti levamen, causam morbi, et morbum ipsum relinquit intactum; sanguis enim evacuat, ut nova fieri possit eiusdem congestio, qua quidem iterata plethora vasa abdominalia ita distenduntur, ita debilitantur, ut quo crebrior fiat congestio, eo maior plethora existat. Natura, nimis fortasse provida, iteratam intendit venaesectionem per haemorrhoides, sanguinem evacuat, cui tamen valde parcendum esse videtur, et ea de causa chronicos infert morbos; ex plethora enim fiunt infarctus, ex causis plethorae oriuntur acrimoniae et ita atra bilis. Atra bilis igitur gigni potest, licet egregie fluant haemorrhoides, neque si obstructae sunt haemorrhoides, succi melancholici retentio in causa est, ut oriatur atra bilis.

Quae cum ita sint, valde superfluum videri possit demonstrandi studium, antiquitatis opinionem de excernendo succo melancholico, et sanguinis faece per menses et haemorrhoides, fuisse falsam, praecipue cum omnium recentiorum decreta in eo conveniant, ut per haemorrhoides et menses nullo modo expelli quid morbose contendant. At video Cl. *Weberum Hel-*
cologie

cologie p. 117. istam antiquorum sententiam renovasse, neque ab instituti ratione alienum visum est, quaedam de hac ipsa Viri illustris theoria proferre.

Negat vir Cl., plethoram sanguinis puri in causa esse, ut producatu menstruationis negotium, neque enim per diaetam antiphlogisticam, neque per haemorrhagias alias, neque per venae sectionem abigi potest fluxus iste menstruus, et foeminae sanguine carentes pariter huic fluxui obnoxiae sunt, ac plethoricae, et sanguine abundantes. Abunde quidem haec omnia docent, menstruationis causam et periodum adhuc latere, et nullius medici ingenium et studium eo penetrasse, ut explicare posset, quibus legibus menstruatio esset subiecta; at nullo modo ea docere mihi videntur, menstruationis officium in depurando sanguine contineri, quemadmodum putat *Ill. Weber.*

Si retentio sanguinis puri et insontis unicus esset effectus mensium obstructionis, quaerit Cel. Weber, unde fiant tanti morbi ex hac ipsa obstructione, qui venae sectione haud curantur, qui vero pauxillo sanguinis per uterum stillicidio tolluntur et removentur. Quaecunque autem menstruationis retentio supponit causam, ut iam antea dictum est, ex qua oriri potest tale impedimentum, cuius quidem causae ratio ea plerumque est natura, ut neque per
venae-

venaeactionem, neque per dictam antiphlogi-
 sticam removeri possit, talis enim causa est,
 quae infarctibus, vermibus, spasmis, cet. con-
 tinetur. Iam vero oritur sanguinis per uterum
 stillicidium, quod quidem satis significare vide-
 tur, impedimenti causam iamiam esse sublatam,
 et morbus cessat, quia causa remota necesse est,
 ut effectus etiam cessent. Quae cum ita sint,
 facile elici posse videtur, cacochymias illas, quae
 plerumque ex menstrui fluxus retentione oriri
 solent, nullo modo ex retenta sanguinis faece
 esse derivandas, sed ex causa ipsa, hanc reten-
 tionem efficiente, quae quidem plerumque talis
 animadvertitur, ut ex eius natura humores va-
 rio modo depravari et corrumpi posse intelliga-
 tur. Ne vero mihi aliquis obiiciat, hunc ip-
 sum sanguinem, qualicumque sit natura, aut fae-
 culenta aut infante, omnino morbos, ex reten-
 tione mensium ortos, augere posse; libenter enim
 id concedo, dummodo haec ipsa sanguinis re-
 tentio ne habeatur tanquam causa primaria
 morborum prodeuntium, sed tanquam causa
 occasionalis, morbo superveniens, quae omni-
 no difficiliorem et molestiorem reddere potest
 morbum.

Iam supra a me notatum est, ordinem
 causarum esse ponendum, qui eas contineat
 causas, quae nervosum systema praecipue aggre-
 diantur, et ita atram bilem procreare solent.

Primus

Primus huius ordinis auctor mihi existit Cl. *Sauvages*, qui morbum nigrum Hippocratis febrem nominat nervosam. Erravit quidem vir iste illustis vid. *Vogels Handbuch der praktischen Medicin* Th. 2. pag. 81. at tanti in arte sua viri error mihi eximiam praebuit occasionem, rem magis cogitandi, magisque inquirendi. Nam si nervosi systematis affectio in causa est, ut morbus nominetur nervosus: tunc certe omnes morbi ad nervosorum genus referendi esse videntur, quippe nullus esse potest morbus, qui nervosum systema vario modo non afficiat, et in consensum trahat. Quod tamen fieri nequit, nisi eximia rerum diversarum exoriatur confusio. Quare neque eos morbos nominandos censeo nervosos, quorum natura ex peculiari nervorum irritatione pendet; saepe enim mihi observandi fuit occasio, morbos ex tali nervorum irritatione ortos fuisse, qui tamen vere nervosi non erant; talis enim est icterus, quem tamen nemo nominabit morbum nervosum, et talis certe saepe est morbus niger Hippocratis, quem ea de causa Cl. Sauvages perperam ad nervosos retulisse videtur morbos.

Morbum vero nigrum Hippocratis vomitusque atrae bilis saepe ex sola nervorum irritatione pendere, multa sunt argumenta, quae mihi probare videntur; neque antiqui hanc atrae bilis causam ignorasse videntur, cum ipse Hip-

pocrates de loc. in hom. C. 13. in atra bile radicem mandragorae commendavit, medicamentum, quod eximia sua antispastica virtute valde laudatur.

Nervorum vero irritationes, a quocunque demum exoriantur causa, humores ita depravare posse, ut in virus abeant, et atrae bilis antiquorum naturam subeant, non unica est observatio, unde probatio desumi potest. Satis enim notum est, et iterata observatione comprobatum, in stomacho saepe gigni acrimoniam acidam, absorbentibus et antacidis haud vincendam, sed solis antispasticis curandam. Contigit mihi praeterea, ut phthisin observarem pituitosam, ex materia rheumatica, partes internas petente, ortam; tantam vero in hac phthisi intellexi pituitae acrimoniam, ut fauces acrimonia sua roderet, quae ita laesae tantum aegroto molestiam intulerunt, ut contra anginam ita molestam levamen enixe peteret. Ita saepe in pestis principio oriuntur vomitus atrae bilis, qui ex peculiari nervorum irritatione provenire solent vid. *Ill. Selle Pyretolog. p. 312. et scriptores ibi citatos*; et bilem, ex hac ipsa nervorum irritatione saepe praeternaturaliter coloratam, in febribus animadvertit *Ill. Selle l. c. p. 346.* Neque alia ratio vomitus atri, in febre americana obvii, mihi fuisse videtur, qui quidem tertio morbi die advenit periculosum morbi signum. Hanc enim febrem

febrem ad eos pertinere morbos, qui ex nervorum irritatione oriri solerent, non unica fuit causa, cur id persuasum haberem; maxima enim adfuit aegroti iniquies, insuperabile insomnium, ventriculi irritabilitas incredibiliter aucta, quae nullo alio remedio sedari potuit, nisi vesicante, quod materiam, assiduo stimulo stomachum irritantem, abducit, et infuso florum Chamomillae, quod inexpectatam in morbis spasticis saepe ferre solet opem. vid. Blane Beobachtungen über die Krankheiten der Seelente, aus dem Engl. 1788.

Haec vero observata sufficiant, ut intelligatur, nervorum irritationes humores valde depravare, et atram bilem in iis procreare solere. Sed quaeri potest, unde tantae nervorum convulsiones praecipue oriantur. Inexhausta autem est causarum multitudo, neque ad instituti rationem pertinere videtur; ut omnes commemorare allaborem. Nominasse igitur sufficiat acrimoniae illas specificas seu incognitas; nam specifici et incogniti in medicina eadem est notio. Ipse autem cum adhuc Berolini sub Ill. Fritz in nosocomio praxin facerem, vomitum atrae bilis ex tali causa ortum vidi. Morbi istius historia tota huc quadrat, et cum ipse eam observarem, liceat eam hic uberius describere. Fuit autem aegrotus antea venericus, et sine ullo morbi levamine ex tonforum manibus ingentem

gentem ingessit mercurii copiam; in nosocomium devenit maculis venereis tectus. Dissimulare studuit mala sua male pudicus aeger. At ill. Fritzii oculis haud subterfugit dissimulati morbi natura. Maculae istae brevi cessabant, et aegrotus nimis securus, invito medico, nosocomium reliquit, ex parte tantum sanatus. Post ter quaterve septimanas hydropicus idem venit homo; insignis fuit ventriculi irritabilitas, omnia medicamenta vehementer vomitu reiiciens. Acrimonia venerea praecedens, morbus imperfecte curatus, et stomachi irritabilitas valde aucta satis mihi notabant, hunc morbum ex nervorum irritatione et systematis lymphatici pendere stimulo. Quare ante omnia opium cum diureticis adhibui, at reiiciebat aegrotus medicamentum; externe lenimentum antispasticum adhibui, quod aliquid attulit levaminis. Secundo die postquam in nosocomium delatus fuerat aeger, in dextro crure vidi inflammationem erylipelatosam, et mortem instare iudicavi, eodem die vomitus advenit atrae bilis et postero die mortuus est; nam extenuatis et male sese habentibus exitus atrae bilis letalis. *Hipp. IV. aph. 22. 23.* Aperui cadaver omnia sana inveni. Infarctus praecipue abdominales quaesivi, quia in his hydropis causa plerumque ponitur, at nullos inveni. Quis igitur neget, hunc vomitum ex peculiari ortum fuisse nervorum irritatione,

tione, et hydropem istum ex systematis lymphatici stimulo pependisse? Quicumque fortasse vomitus atrae bilis, quos Hippocrates semper exitiales fieri censuit, ex tali nervorum irritatione, ~~sumum~~ iamiam stimuli fastigium evadente, pendunt.

Possẽm hic uberiorem de acrimoniis specificis inferere tractationem, cum ceterae omnes, pariter atque acrimonia venerea, atram bilem proferre et efficere possint; nam ex arthritica materia vomitum atrae bilis factum memorat Ill. *Selle pyretol. p. 321. et Swieten. Comm. ad aph. 110.* factam atrae bilis crisin refert per scabiẽm restitutam. At quidquid de una valet acrimonia, id etiam de ceteris affirmari posse videtur.

Sed quaeri potest, an eadem ratio sit vomitus atrae bilis, ubi infarctus simul abdominalis intelliguntur. Sic videtur; omnes enim fere morbi, qui vasorum in abdomine obstructioni plerumque adscribuntur, potius ex nervorum irritatione inde facta derivandi esse videntur. Nam si infarctus ad morbos istos procreandos sufficerent: certe non intelligerem rationem, cur eadem causa diu in corpore latere posset, sine apparente effectu. Quare si vomitus melancholicus fit ex infarctibus abdominalibus: necesse autea est, ut materia infarciens acrimoniam quandam adipiscatur, quae nervis spasmus aut convulsionem inducit; humorum au-

tem motus impedit, quo minus acrimonia prae-
 valeat; qui vero si cessat: humoris stagnantis facile
 fieri potest acrimonia, *Gaubius Pathologie* §. 298.
 aut si acrimonia non accedit: necesse tamen est,
 ut partes solidae ita fenfiles sint redditae, ut ex
 sola vasorum obstructione spasticos patiantur
 motus. Idem intellexisse videtur *Chambon de*
Monteaux von den Krankheiten der Frauenzim-
mer, 2. B. p. 343. qui splenitidem non ex solo
 impedito atrae bilis motu derivandam censet,
 sed ex materia acri et irritante, quae in nervis
 convulsionem efficit.

Quamquam haec omnia crebriorem atrae
 bilis ex stimulo, nervis illato, ortum notare
 videntur: sunt tamen et alia argumenta, cur
 hanc praecipue atrae bilis causam assumam.
 Magna enim est affinitas inter morbum nigrum
 et malum hypochondriacum, quae quidem
Aretaeo diut. 1. §. tanta est visa, ut contenderet,
 utrumque morbum unum esse eundemque. Ne
 vero mihi quis dicat, omnes hypochondriaco-
 rum querelas ex infarctibus provenire; est enim
 mali hypochondriaci quaedam forma, ubi in-
 farctus haud intelliguntur, et ubi neque alia
 apparet causa, cui tanti tribui possint effectus.
 Scio quidem istam formam negari a multis medi-
 cis, qui intelligere nequeant, quomodo effec-
 tus esse possit, ubi causa haud intelligatur ap-
 parens. At certe est quaedam nervorum sensi-
 bilitas

bilitas ita aucta, et a multis inter se diversis sensum producta caussis, quae omnem hypochondriacalem naturam continere videtur. Non enim omnes, de infarctibus abdominalibus querentes, sunt hypochondriaci, neque omnes hypochondriace affecti abdomen habent infarctibus impletum; sensibilitas itaque aucta est, quae in morbo hypochondriaco omnem pervertit sensum, et in qua omnes hypochondriacorum continentur querelae. Iam vero si ad hypochondriacalem naturam haec sensibilitas morbosa requiritur, et si morbus niger magnam cum hoc ipso malo habet similitudinem: intelligitur, atram bilem, et vomitum atrum, qui saepe etiam in hypochondriaci observatur, ex aucta sensibilitate et spasmi inde ortis proferri posse. Scio praeterea morbis crassis praecipue obnoxios esse tales, qui irritabili ex natura sunt temperamento; quaecunque enim aëris mutatio, quaecunque causa morbosa facile cum hac nervorum constitutione communicatur, spasmi oriuntur ex levi causa, et ingens irritamentorum cohors ex tali nervorum sensibilitate provenit.

Et licet haec omnia nihil, aut parum probassent: adsunt tamen observationes, ubi vomitus ater, et deiectio atra cito et improvise provenerunt. Nulla enim adsunt signa, quae medicum in inquisitione causae chronicae ducere possint, saepe nulla alia intelligitur causa, nisi

talis, quae cito oriri solet, et stimulo suo nocere potest, quemadmodum sunt animi pathemata. Vomitum atrae bilis ex ira ortum memorat *Ill. Mezler von der schwarzgallichten Constitution.* At dicat aliquis causam adesse posse chronicam, licet eam non intelligat medicus. Impedit autem observationum sinceritas, quo minus in morbis cito et praeter rationem obortis causam assumamus chronicam, quippe quae sensim orta, sensim etiam functiones laedit, et morbus cito et improvise obortus ex tali causa pendere nequit.

Iam vero iudicent viri docti, num haec argumenta sufficiant, ut statuam, atram bilem saepe ex tali nervorum irritatione pendere. Ego quidem huic tractationi ulterius inhaerere nequeo, quippe qui iam satis fecisse mihi videor, si res magni certe momenti a me non plane omissa est.

Concoctio laesa ab omni tempore tanquam prima morborum origo habita est; neque id inepte factum esse videtur; ex abdomine enim, in medio corporis posito, ad omnes partes venit, et sanitas et morbus; et ab omni causa morbosa, huic vel illi parti allata, ita affici et in consensum trahi potest abdomen, ut eximia in eo exoriantur vitia. Neque igitur mirum esse videtur, cur in concoctione laesa atrae bilis contineatur haud exigua causa. Omnes autem
causae,

causae, quotquot sint, quae concoctionis negotium aut pervertere aut vitare possunt, eadem etiam atrae bilis genesi valde favent. Quae cum mecum reputarem: has causas in tractatione de causis atrae bilis nullo modo omittendas duxi. At mox intellexi, talem tractationem omnes fere complecti debere morborum causas, quorum vero historiam opusculi mei inauguralis limites haud continere possent. Quare has omnes omisi, praecipue cum istas intelligerem in recentiori medicina eximie esse tractatas et expositas, et ita finem aetiologiae atrae bilis imponere potuissem, nisi mihi causa laesae concoctionis et atrae bilis obvenisset satis quidem digna, quae uberius tractetur.

Ex eo enim tempore, ubi praxin Berolini facere inciperem, crebrior mihi fuit observandi occasio, medicamenta solventia et evacuantia male plerumque adhiberi ab iis, qui licet artis mysteriis non sint imbuti, tamen ad artem faciendam se destinatos et a natura vacatos credant. Hinc factum esse crebrius observavi, ut nullus in nosocomium deferretur aegrotus, qui non antea iamiam, magno plerumque detrimento suo, aut purgasset aut vomisset, nam quicumque morbus, ita enim tonsores et cicumforanei ratiocinantur, solventibus et evacuantibus non cedens, aliquid divini habet, et diuturna opus est curatione. Saepe igitur vidi febres catarrhales,

les, rheumaticas, evacuantibus remediis corruptas, et ambigua indutas natura; vidi febres intestinales, ex praepostera evacuatione ita degeneres, ut dubium exoriretur, utrum esset febris nervosa, an mesenterica et saburralis. Tanti enim aderant intestinorum spasmi et debilitates, tanta virium deiectione, et motus naturae ita perversi, ut nulla fieri posset materiae concoctio, et ad evacuationem praeparatio. Quae cum ita sint: semper credidi, hunc solventium et evacuantium usum ita ineptum crebriorem esse causam laesae concoctionis, et hunc ipsum ea de causa atrae bilis feminium ponere.

Concoctionis vitia, a qualicunque demum causa orta, et inde omnes atrae bilis formae si unquam fuerint solemnes, certe apud nos sunt. Satis et abunde mihi id semper probavit character februm gastricus, ita apud nos frequens, ut raro sit febris, quae aliam habeat naturam nisi gastricam, et nullus fere sit morbus, ubi evacuantium usu omnino supersedere possimus. Semper quaesiverunt medici, num apud nos peculiaris inveniretur causa, concoctionis functionem praecipue pervertens et corrumpens; alii enim eam invenisse se credunt in gulae illecebris, quibus nostri praecipue dediti esse videntur; alii in venere immodica eam ponunt. Cum vero has ipsas causas ante nos etiam adfuisse intelligerem: concoctionis laesae vitia,

vitia, et atrae bilis causam in ipsa gastrica mor-
bis medendi methodo esse quaerenda visum est,
a quo quidem vitio recentior medicina non
longe abesse videtur.

Eximius pariter atque isto frequentior est
solventium et evacuantium usus, nam quidquid
in medicina crebrius iuvat, id semper prodesse
censetur; non enim quaevis sordium in primis
viis accumulatio indicat methodum gastricam,
neque omnis febris cum saburrae signis febris
est gastrica. Obvenit mihi quondam aegrotus
febre detentus; signa saburrae fecerunt, ut mor-
bum nominarem gastricum, et tractarem gastri-
ce; bene tulit aegrotus methodum, at mox
redibant eadem signa, eademque saburrae indi-
cia, et quaevis evacuatio crebrius repetita mor-
bum effecit et graviolem et difficiliorem; spas-
mus praecipue ventriculo advenit, et ab eva-
cuatione abstinui, hoc ipsum ventriculi symptoma
a medicamentis desumens, et mox vidi morbum
adhuc in tenebris latere. Febris hecticae signa
advenerunt, debilitas, sudores, vires frangen-
tes, febricula pulsus spasticus, et vespere febris
exacerbatio. Memini adhuc, quantum in his
ipsis symptomatibus trepidarem, morbi natu-
ram adhuc ignorans. Intellexi quidem mate-
riam adesse, nervos irritantem, per primas vias
haud evacuandam, quae febris in se continet
naturam; at latuit materiae natura. Quaesivi
reme-

remedium, quod omnia excretionum organa aperire posset, ut natura ipsa materiam, qualicumque esset natura, evacuare per ea valeret, et tartarum emeticum refracta dosi adhibui. Febris ingravescebat; medicamentum continuavi, et mox sub his naturae moliminibus sudores provenerunt critici, ita olentes, ut putredinis odor non posset esse detestabilior, et postero die aegrotus sanus evasit. Nullum unquam observavi morbum, cuius observatio mihi maiori fuisset utilitati, nisi haec ipsa febris; cognovi enim, febrem cum saburra non semper esse gastricam; cognovi, in ipsis morbis gastricis non semper sufficere methodum evacuantem; certior denique factus sum, in morbis gastricae indolis causarum praecipue remotarum medicoratio- nem esse habendam. In aegroto, cuius historiam inserui, causa sordium fuit transpiratio suppressa; necesse itaque fuit, ut sordes quidem evacua- rem; quo autem facto, transpiratio adiuvanda fuit, fortasse hoc medici munus ipsa perfecisset natura, ut satis notabant sudores symptomatici; at ego hoc salutare naturae conamen, eva- cuatione semper perturbavi et impedivi, quo mi- nus id rite fieri posset, et vellem, ut nil potius fecissem, quam ut temere egissem.

Audivi praeterea, quosdam esse medicos, qui peculiari morbos curandi gauderent metho- do; iactant enim isti methodici, morborum
multitu-

multitudinem ad paucas a se relatam esse notio-
 nes, sine quibus talis methodus existere non
 posse videtur; practicum medici ingenium, prac-
 ticamque dexteritatem in eo ponunt tales me-
 thodici, ut quisque sibi methodum elegerit,
 cui morborum curationem subordinandam cen-
 sent, neque tamen reputare solent, morbos non
 methodo, sed methodum morbis esse confor-
 mandam et subiiciendam. Inde certe saepe fieri
 solet, ut medici reperiantur, qui omnem mor-
 bum gastricum nominent, et gastrice tractent,
 aut qui omnes morbos ex infarctibus abdomina-
 libus deducendos putent. Omnis istorum me-
 dicorum methodus in resolventibus et evacuan-
 tibus continetur, omnesque morbos gastrice
 tractant, licet gastricum non habeant caracte-
 rem. — Egregium quidem in practica medi-
 cina videtur studii levamen talis morbos curan-
 di methodus, dummodo ne adhibeatur crebrius
 eximio sanitatis humanae detrimento. Tales
 enim, qui omnes morbos gastricos habent, et
 gastricae methodo subiicere conantur, vario
 modo peccare videntur; peccant enim, quod
 abdomen partesque, eo contentas, communem
 omnium morborum crisin constituunt; peccant
 deinde, quod resolventia et evacuantia in ipsis
 morbis saburralibus praeter rationem continu-
 ant, et methodum gastricam nimis extendunt;
 quod quidem utrumque concoctionis mechanis-
 mum

num eximie laedit et debilitat. Resolventia, et evacuantia intestinorum sensibilitatem stimulo suo morbose augent, et in spasmos disponunt. At vero dummodo concoctio laesa sit, et motos spasticos patiantur partes per se ita sensiles: tunc sufficiens ratio adesse videtur, ut atra bilis producat, et morbi crassi exoriantur.

Haud semel praeterea observavi, multos esse, qui in quibusvis aegritudinibus alvum sibi ipsi purgent, et salia media et neutralia ad ea pertinere remedia, quae in domestico usu sint posita; quorum tamen usus crebrior fieri non potest, quin concoctio laedatur, acrimonia gignatur, et partes, abdomine contentae, ita stimulentur, ut quaevis materia, per alias excernenda excretiones, huc deponatur, et organa ista iusto crebrius morbose afficiantur. Saepe enim natura sine stimulo allato saburram promovere solet, et male sanitati suae consulunt, qui quas-cunque sordes ingenti tumultu proiicere conentur.

Haec ipsae observationes fecerunt, ut non exiguam atrae bilis causam apud nos fortasse non minus solemnis, quam apud antiquos, in purgantibus et solventibus ponerem. Hae ipsae observationes fecerunt ut haec medicamenta magna cum cautione adhibenda putarem; quae si semel inepte et praeter rationem data sunt:

morbum

morbum in tempus trahunt, et complicatum,
hoc est difficiliorem curatu efficere solent.

Ita ergo ordinandas censui atrae bilis causas. Scio quidem, a me non omnes esse prolatas; haud tamen vereor, ne ea de causa in vituperium doctorum virorum incurrat iuvenilis ingenii et studii imbecillitas: integram enim morbi atrae et atrae bilis descriptionem dare non potui, quae certe longe fusior facta esset, quam quae pertractari posset exiguo, quod mihi concessum erat, temporis spatio.

Restat iam, ut de medicamentis iudicem, quae ab antiquis contra atram bilem laudata et adhibita esse viderim.